

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва, торгівлі
та туристичного бізнесу
Протокол № 2 від 04.09.2024 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ІНЖИНІРИНГ КРИЗ ТА РИЗИКІВ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	076 «Підприємництво та торгівля»
Освітній рівень	другий (магістерський)
Освітня програма	«Підприємництво та торгівля»

Статус дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробник:
д.е.н., професор

Олена ЧУПИР

Завідувач кафедри
підприємництва,
торгівлі та туристичного
бізнесу

Марина САЛУН

Гарант програми

Катерина ЗАСЛАВСЬКА

Харків
2024

ВСТУП

Сучасний світ характеризується значним рівнем глобалізації, високим рівнем невизначеності та ризику, в яких доводиться діяти економічним суб'єктам і відповідно приймати управлінські рішення. Низка подій останнього десятиліття посилили кризові явища, передусім у соціально-економічній системі. Характер і тенденції розвитку сучасної економіки, нестабільність чинників зовнішнього середовища, розриви налагоджених виробничих зв'язків, нестача фінансових ресурсів на посилення технологізації виробництва, зростання глобальної конкуренції тощо призводять до появи цілого поля проблем, які супроводжують виникнення кризових явищ, крайнього загострення суперечностей у соціально-економічних системах. Триваючі процеси диференціації й інтеграції структур, методів й інших елементів систем управління виробництвом також спонукають щодо змін в управлінні. Нині, як ніколи гостро стоять питання вивчення особливостей кризових явищ, які виходять за межі економічної сфери та набувають глобальних проявів, деталізації їх видів і ознак прояву для суб'єктів господарювання, дослідження взаємозв'язку циклічності розвитку кризових явищ і управління, вивчення впливу зовнішнього середовища на функціонування та розвиток суб'єктів господарювання, своєчасного та точного діагностування параметрів виникнення загрози в їх діяльності, впровадження агресивного антикризового управління, спрямованого на мінімізацію руйнівних впливів кризових явищ на їх діяльність або формування системи превентивних механізмів їх появи.

Навчальна дисципліна «Інжиніринг криз та ризиків» передбачає послідовний цільовий виклад основних питань, які допоможуть здобувачам другого магістерського рівня аналізувати будь-які ризикові ситуації та розробляти рішення щодо необхідності визначення тих видів ризиків, з якими підприємець зіштовхується у процесі професійної діяльності.

Мета навчальної дисципліни «Інжиніринг криз та ризиків» - формування професійних компетентностей щодо здатності проводити інжиніринг криз і ризиків бізнесу та розроблення заходів запобігання, подолання та мінімізації наслідків кризових явищ і ризиків у діяльності суб'єктів підприємництва.

Для досягнення мети поставлені такі основні завдання:

- освоїти сутність і специфіку кризових явищ в економіці й економічний механізм виникнення кризового стану на підприємстві, визначати можливості запобігання кризі та/або її пом'якшення;
- опанувати основні прийоми та методи виявлення й усунення причин і чинників, які сприяють виникненню ризиків у діяльності господарюючих суб'єктів;
- опанувати сучасні методи та підходи щодо ефективного управління ризиками у діяльності суб'єктів господарювання;
- опанувати методологію та застосування економіко-математичних моделей, які враховують ризик;

– вивчити низки найбільш типових прийомів моделювання та вимірювання економічного ризику у процесі прийняття рішень, опанування відповідним апаратом з метою практичного використання в різноманітних економічних проблемах;

– сформулювати у здобувачів знання, вміння та навички щодо прийняття рішень в умовах невизначеності, здійснення раціонального вибору з множини можливих, альтернативних варіантів, здатності йти на ризик у розумних межах.

Предметом навчальної дисципліни є сукупність інструментів, методів, форм і засобів управління кризами та ризиками щодо міжнародно визнаних стандартів і рівня підготовки фахівців вітчизняних підприємств.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є кризові явища та ризики.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН 2	ЗК 2
РН 6	ЗК 6
РН 7	СК 1
РН 9	СК 3
РН 11	СК 5
РН 12	СК 6

де:

ЗК 2. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СК 1. Здатність розробляти та реалізовувати стратегію розвитку підприємницьких та торговельних структур.

СК 3. Здатність до ефективного управління діяльністю суб'єктів господарювання в сфері підприємництва, торгівлі.

СК 5. Здатність до ініціювання та реалізації інноваційних проектів в підприємницькій та торговельній діяльності.

СК 6. Здатність формувати соціально відповідальний бізнес, систему соціального підприємництва на основі цілей сталого розвитку держави та територіальних громад.

РН 2. Визначати, аналізувати проблеми підприємництва, торгівлі та розробляти заходи щодо їх вирішення.

РН 6. Вміти розробляти та впроваджувати заходи для забезпечення якості виконуваних робіт і визначати їх ефективність.

РН 7. Визначати та впроваджувати стратегічні плани розвитку суб'єктів господарювання у сфері підприємництва і торгівлі.

РН 9. Розробляти і приймати рішення, спрямовані на забезпечення ефективності діяльності суб'єктів господарювання у сфері підприємницької та торговельної діяльності.

РН 11. Впроваджувати інноваційні проекти з метою створення умов для ефективного функціонування та розвитку підприємницьких і торговельних структур.

РН 12. Визначати, аналізувати поточні цілі сталого розвитку країни, територіальних громад, формувати на їх основі новаторські бізнес-ідеї соціального підприємництва, впроваджувати систему соціальної відповідальності бізнесу.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні аспекти управління кризами

Тема 1. Концепція циклів і криз.

1.1. Циклічності та кризові явища в соціально-економічних системах.

Теоретичні положення щодо сутності поняття «циклічність». Розбіжності в поясненні терміну «циклічність». Циклічність як одна зі складових рівноваги в макроекономіці та як важливий чинник економічної динаміки. Циклічні коливання у динаміці підприємницьких систем. Основні етапи розвитку аспектів щодо сутності циклічності у підприємницькій системі. Погляди науковців щодо причин циклічних процесів.

1.2. Криза як визначник економічного розвитку.

Криза як об'єктивна передумова розвитку будь-якої макро- та мікросистеми. Кризове явище як елементарна складова кризи. Кризова ситуація. Основні ознаки кризи.

1.3. Класифікація кризових явищ.

Види криз. Чинники нестабільної роботи вітчизняних підприємницьких структур. Наслідки кризи. Кризові явища в природі та демографії. Взаємозв'язок технологічних та економічних кризових явищ. Концепція життєвого циклу підприємства. Причини виникнення криз на етапах життєвого циклу підприємства.

Тема 2. Фінансові кризи у розвитку соціально-економічної системи.

2.1. Фінансова криза, її сутність і складові.

Сутність і поняття фінансової кризи. Причини, форми прояву та наслідки фінансових криз. Структурна класифікація фінансових криз в економіці. Класифікація ризиків поглиблення фінансової кризи та характеристика їхнього прояву в Україні.

2.2. Світові фінансові кризи: причини, наслідки та можливості раннього попередження.

Історичний досвід розвитку світових фінансових криз. Фактори та наслідки глобальних кризових явищ на фінансових ринках.

2.3. Класифікація фінансових криз та їх основні індикатори.

Типологізація світових фінансових криз за окремими класифікаційними ознаками. Основні макроекономічні індикатори світових фінансових криз як елемент систем раннього попередження.

Тема 3. Діагностика криз у процесах управління.

3.1. Діагностика та її роль у сучасному антикризовому управлінні.

Антикризова діагностика: сутнісні детермінанти, складники, функції та принципи. Діагностика кризи. Об'єкт діагностики. Мета діагностики. Вимоги до процесу діагностики. Завдання діагностики. Напрямки діагностування кризи. Типологія діагностики.

3.2. Технологія діагностики кризи.

Діагностика виникнення та розвитку кризового процесу. Технологія діагностики кризи: етапи та методи. Характеристики соціально-економічного розвитку суспільства. Методи моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища.

3.3. Діагностика потенційних загроз як підґрунтя прогнозування кризових ситуацій.

Аналіз симптомів кризових явищ. Оцінювання симптомів розвитку кризових ситуацій. Система оціночних показників-індикаторів кризового стану. Інформаційне забезпечення технології діагностики. Прогнозування кризових ситуацій при діагностиці організації.

Тема 4. Засади управління кризами.

4.1. Управління кризами та його особливості.

Антикризовий розвиток. Антикризове управління. Основні групи проблем управління кризами. Основні положення антикризового управління. Особливості системи антикризового управління. Особливості процесів і технологій управління кризами.

4.2. Особливості механізму антикризового управління на макро- та мікрорівнях.

Переваги, що надає криза. Антикризовий підхід щодо державного регулювання малого та середнього підприємництва в Україні. Антикризове управління в розвитку малого та середнього бізнесу. Ризикоутворюючі чинники в малому та середньому бізнесі. Складники антикризового управління малих та середніх підприємств. Формування механізму антикризового управління суб'єктами міжнародного бізнесу. Формування антикризової економічної політики України. Кризові явища в діяльності організації. Зовнішні та внутрішні чинники фінансової неспроможності. Економічний механізм виникнення кризового стану підприємства. Види криз підприємства.

4.3. Специфіка системи, процесів та механізмів антикризового управління підприємством.

Потенціал виживання підприємства. Найпоширеніші заходи щодо виходу підприємства з кризи. Антикризова програма підприємства та формування системи антикризового управління.

Тема 5. Інновації в антикризовому управлінні.

5.1. Роль інновацій в антикризовому управлінні.

Інноваційні технології в антикризовому управлінні. Інноваційний процес. Процес формування ефективної системи інноваційного управління. Фінансування інноваційних процесів. Інвестиції в інноваційному підприємстві. Види фінансування інноваційної діяльності та їх джерела.

5.2. Вплив інновацій на виникнення, розвиток і вихід із кризи.

Інновації як інструмент антикризового управління та забезпечення ефективної роботи підприємств галузі. Роль інновацій у конкурентоспроможності, розвитку та стабільності підприємств. Ступінь ризику інновацій в залежності від їх типу. Ефективні технології інноваційного менеджменту, що мінімізують кризові тенденції функціонування та розвитку організації. Інноваційний інжиніринг. Завдання та принципи інноваційного інжинірингу.

5.3. Інноваційний менеджмент як інструмент сучасного антикризового управління.

Застосування системи інноваційного управління, спрямованої на формування ефективної політики нововведень, що допомагає успішному функціонуванню підприємства в умовах кризи. Формування інноваційної стратегії як умова виходу з кризи.

Змістовий модуль 2. Практичні аспекти інжинірингу ризиків і виходу з криз.

Тема 6. Класифікації та природа ризиків в антикризовому управлінні.

6.1. Ризик та його ключові характеристики.

Невизначеність і ризик. Ризик – обов'язковий елемент будь-якої економіки. Еволюція поглядів на ризик в економічній науці. Принципи управління ризиками. Класифікаційна система ризиків. Групи, категорії, види, підвиди та різновиди ризиків. Характеристика складових готовності щодо ризику. Категорії виміру ризику. Управління ризиком та його стадії.

6.2. Управління підприємницьким ризиком.

Підприємницький ризик. Втрати у підприємстві. Способи, засоби оцінки ступеню ризику. Оцінка підприємницьких ризиків. Критерії кількісної оцінки ризику. Методи оцінки підприємницького ризику. Об'єктивний і суб'єктивний методи визначення ймовірності небажаних подій. Система управління підприємницьким ризиком.

6.3. Ризик-менеджмент як інструмент управління ризиками.

Сутність ризик-менеджменту, його організація, стратегія та прийоми. Процесне управління ризиками розвитку підприємства як джерело його конкурентоспроможності. Страхування як основний прийом ризик-менеджменту.

Тема 7. Управління ризиками в процесі прийняття управлінських рішень.

7.1. Мистецтво управління ризиком у невизначеній ситуації.

Антикризовий підхід державного регулювання малого та середнього підприємництва в Україні. Питання кризового становища вітчизняних підприємств. Управління ризиками на підприємстві як один із вирішальних факторів забезпечення сталої динаміки його економічного розвитку. Основні правила колегіального прийняття стратегії і тактики. Інформаційне забезпечення функціонування ризик-менеджменту.

7.2. Вплив якості інформації на розробку управлінського рішення.

Інформаційно-інтелектуальна підтримка антикризового управління. Особливості використання інформаційних технологій в антикризовому управлінні підприємством. Інформаційно-інтелектуальна система підтримки антикризового управління підприємством.

7.3. Процес управління ризиками та прийняття управлінських рішень.

Концепція управління ризиками. Підходи щодо процесу управління ризиками. Необхідність реалізації комплексного підходу до управління ризиками. Характеристика етапів процесу ризик-менеджменту. Методи й основні шляхи зниження рівня невизначеності та ризику. Переваги використання інтегрованої системи ризиків на підприємстві. Організація ризик-менеджменту в процесі підприємницької діяльності. Об'єкт та суб'єкт управління та їх функції. Фінансові рішення в умовах ризику. Процес аналізу ризику під час прийняття управлінських рішень. Процес прийняття управлінських рішень. Зміст процедури підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень. Зони ризику та ситуації невизначеності. Методи розробки та прийняття управлінських рішень. Моделі розробки і прийняття управлінських рішень та основні етапи їх побудови. Алгоритм формування системи управління ризиками.

Тема 8. Засади кадрового менеджменту в кризових ситуаціях, комунікативна діяльність в управлінні кризами та ризиками.

8.1. Кадровий менеджмент у кризових ситуаціях.

Загальні принципи антикризового управління персоналом. Типологія кадрової політики в кризових ситуаціях. Основні характеристики антикризової кадрової політики. Негативні аспекти антикризового управління персоналом.

8.2. Комунікативна діяльність в управлінні кризами та ризиками.

Спрямованість комунікації в антикризовому управлінні. Елементи організації комунікацій в антикризовому управлінні.

8.3. Носії основних джерел інформаційно-психологічного впливу на людину в ситуації кризи або ризику.

Групи факторів маніпуляційної комунікації в умовах кризи та ризику. Методи психологічного впливу в процесі антикризової комунікації. Засоби інформаційно-психологічного впливу в процесі антикризової комунікації. Відповідальність ризик-менеджера.

Тема 9. Розробка антикризової стратегії.

9.1. Стратегія в антикризовому управлінні та її сутність.

Ключові підходи до визначення змісту антикризової стратегії. Характерні риси антикризової стратегії. Стратегічні напрямки виходу з кризи. Стратегічне і тактичне планування в антикризовому управлінні. Дії при виникненні проблем і кризових явищ. Завдання щодо реалізації стратегії виходу з кризи. Етапи реалізації антикризової стратегії.

9.2. Кризи в системі державного управління та характеристика станів їх прояву.

Причини кризи державного управління. Соціальна напруга. Соціальний вибух. Фактори соціальної пасивності, що зменшують соціальну напругу. Сутність та особливості антикризового управління на сучасному етапі розвитку світового господарства. Стратегічні аспекти управління соціально-економічними системами в умовах глобалізації. Антикризові стратегії у керуванні соціально-економічними системами національного рівня. Стратегічний підхід щодо антикризового управління. Фактори профілактики кризових ситуацій. Реформи. Елементи системи адміністративного реформування в Україні.

9.3. Дослідження сутності процесу управління антикризовою стратегією на підприємствах для забезпечення стабільності його діяльності.

Класифікація стратегій антикризового управління підприємством. Головна мета антикризової стратегії. Основні етапи розробки системи ключових стратегічних орієнтирів підприємства. Система принципів розробки антикризової стратегії, що враховує особливості діяльності підприємств в умовах нестабільності зовнішнього середовища. Обґрунтування напрямів вибору антикризової бізнес-організації. Реалізація антикризової стратегії підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища як необхідна складова ефективного управління. Державне регулювання антикризових стратегій та підтримки підприємства. Вплив цифровізації на розроблення антикризової стратегії підприємства. Цифрова трансформація підприємств як антикризовий інструмент. Інноваційні підходи щодо розробки антикризової стратегії в сучасних умовах.

Тема 10. Запровадження антикризової програми бізнесу та формування системи антикризового управління.

10.1. Антикризове управління як сфера бізнес-адміністрування.

Сучасна парадигма антикризового управління. Антикризова програма підприємства і формування системи антикризового управління.

10.2. Антикризова програма як інструмент забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Сутність антикризової програми підприємства. Процес формування антикризової програми підприємства. Методи (заходи) антикризового управління. Характеристика антикризових заходів. Розроблення антикризової програми управління персоналом як стратегія подолання бізнес-проблем підприємства.

10.3. Контроль як функція антикризового управління.

Основні завдання контролю в системі антикризового управління. Найважливіші принципи контролю. Організація контролю за реалізацією антикризової програми. Способи визначення допустимих меж окремих показників – стандарту контролю. Концепція контролінгу.

Перелік практичних завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Аналіз кризових явищ в Україні. Причини системних криз у пострадянських країнах. Визначення характеристик передкризової ситуації: фактори, симптоми, причини, наслідки.
Тема 2. Завдання 2.	Оцінка наслідків проявів криз в Україні та характеристика їх негативного впливу та наслідків. Характеристика зовнішніх і внутрішніх чинників, які формують кризові явища. Аналіз моделей розвитку криз за критеріями.
Тема 3. Завдання 3.	Виконання практичних задач. Оцінка ризиків проекту. Критерії оцінки ризику. Кількісний підхід щодо оцінки ризику. Обговорення основних критеріїв кількісного підходу щодо оцінки ризику, їх недоліків і переваг. Написання есе на тему: "Криза як переломний етап у функціонуванні будь-якої системи".
Тема 4. Завдання 4.	Виконання практичних задач. Оцінка ризиків у практичній діяльності.
Тема 5. Завдання 5.	Врахування ризику в процесі прийняття інвестиційних рішень. Виконання практичних завдань.
Тема 6. Завдання 6.	Передумови виникнення економічного ризику у ринковій економіці. Особливості сучасного ризику. Види ризиків і способи оптимізації (виконання практичного завдання).
Тема 7. Завдання 7.	Круглий стіл. Створення групи "спеціалістів" щодо виведення організації з кризи з наданням спеціальних повноважень і ресурсів. Алгоритм аналізу в технології розробки управлінських рішень. Елементи виробничо-управлінської системи як джерело кризової ситуації на підприємстві (виконання практичних завдань щодо функції управлінського ризику).
Тема 8. Завдання 8.	Шляхи уникнення кризи діяльності персоналу й основні соціально-психологічні заходи щодо ефективної роботи в умовах кризи. Обґрунтування наслідків від скорочення чисельності персоналу (виконання практичних задач).

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 9. Завдання 9.	Стратегічні підходи в управлінні подоланням кризових явищ на підприємстві. Розроблення антикризової стратегії для підприємства (розв'язання практичних ситуацій).
Тема 10. Завдання 10.	Співвідношення антикризової програми та плану антикризових заходів. Розробка антикризового інструментарію (розробка плану антикризових заходів на підставі програми).

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1-10	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України
Тема 1-10	Підготовка до практичних занять
Тема 1-10	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань
Тема 3	Написання есе
Тема 1-10	Підготовка до екзамену

Кількість годин лекційних, практичних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

- словесні (лекція (Тема 1, 3, 6-10), проблемна лекція (Тема 2, 4, 5);
- наочні (демонстрація (Тема 1-10));
- практичні (практична робота (Тема 1-10), есе (Тема 3), кейс-метод (Тема 8, 10)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

- для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену (іспиту). Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: Індивідуальні навчально-дослідні завдання (25 балів), письмова контрольна робота (10 балів), колоквіум (20 балів), есе (5 балів).

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Спеціальність «Підприємництво та торгівля»
Освітньо-професійна програма «Підприємництво та торгівля»
Семестр I
Навчальна дисципліна «Інжиніринг криз та ризиків»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

Завдання 1 (тестове) - (30 балів)

Причини криз (множинний вибір):

- а) природні;
- б) суб'єктивні;
- в) внутрішні;
- г) техногенні;
- д) зовнішні;
- е) об'єктивні

До позитивних наслідків кризи відносять (множинний вибір):

- а) оновлення організації;
- б) руйнування організації;
- в) загострення кризи;
- г) різкі зміни;
- д) виникнення нової кризи

Управління в кризовій ситуації – це:

- а) процес роботи під тиском обставин, таким чином, що дозволить керівникам аналізувати, планувати, організувати, спрямовувати і контролювати ряд взаємозалежних операцій під час прийняття швидких і раціональних рішень;
- б) управління, у якому поставлено певним чином передбачення

Циклічність

- а) складових рівноваги в макроекономіці
- б) важливий чинник економічної динаміки
- в) виступає одним із способів самостійного регулювання ринкової економіки, а також зміни в її галузевій структурі
- г) всі відповіді вірні

Знайдіть не вірне твердження:

- а) кризи неминучі;
- б) кризи не властиві будь-якій системі
- в) криза – це будь-яка якісна зміна процесу

Оберіть вірне твердження (множинний вибір):

- а) кризи несуть у собі потенціал змін
- б) є для підприємницьких структур основою для навчання
- в) кризова ситуація характеризується різким переломом у діяльності організації, наслідки якого можна виміряти (соціальні конфлікти, падіння курсу акцій, скорочення продажу тощо)
- г) всі відповіді вірні
- д) немає жодної вірної відповіді

Оберіть вірну відповідь (множинний вибір):

- а) криза є невизначеністю, яка може призвести до погіршення параметрів функціонування аж до банкрутства
- б) формою поступального руху, розвитку системи, яка сприяє її вдосконаленню
- в) немає жодної вірної відповіді

Кризи в економіці поділяють:

- а) за характером повторюваності – раптові, поступові;
- б) за походженням – короткострокові, тривалі
- в) за характером причини виникнення – закономірні, випадкові
- г) всі відповіді вірні

Внутрішні фактори, що призводять до виникнення кризових явищ

- а) незадовільна робота планування, аналізу, інформаційного забезпечення, контролю;
- б) – постачання бракованої сировини;
- в) брак інновацій
- г) всі відповіді вірні

Знайдіть помилку:

- а) цикли Кітчина – 3-4 роки
- б) цикли Кузнеця – 7-12 років
- в) цикли Кондратьєва – 50-60 років

Завдання 2 (стереотипне) – (4 бали)

Підприємець А заощадив 60 тис. грн, позичив ще 250 тис. грн під 10 % річних та придбав акції

компанії Х, сподіваючись, що їх курс зросте на 20 %. Підприємець Б вклав власні 270 тис. грн у такі ж акції. Насправді курс акцій компанії Х впав на 35 %. Визначити доходи, втрати, фінансові результати інвесторів та ступінь їх ризику.

Завдання 3 (діагностичне) - (6 балів)

Внаслідок моніторингу середовища ПрАТ “СКФ Україна”, встановлено дію наступних факторів:

1. Скорочується попит на підшипники на світовому ринку.
2. Скорочується обсяг валового та чистого прибутків підприємства.
3. Укріплення гривні відносно іноземних валют-платежу.
4. Криза на ринку машинобудування.
5. Зниження продуктивності праці персоналу.
6. Зниження ефективності використання основних засобів.
7. Зростання ступеня зносу основних засобів до рівня 49%.
8. Зниження реалізаційних цін.
9. Зниження ліквідності майна та фінансової незалежності.
10. Падіння віддачі збутових витрат.

Вимоги до аналізу ситуації:

1. Згрупувати названі фактори, спрогнозувати їх вплив на підприємство.
2. Запропонувати ПрАТ “СКФ Україна” заходи для ліквідації загроз і використання можливостей середовища.
3. Ілюструвати роботу таблицею з наступними графами: групи факторів; назва факторів середовища; можливий вплив факторів на ПрАТ “СКФ Україна”; загрози (-), можливості (+); заходи ПрАТ “СКФ Україна” з ліквідації загроз і використання можливостей, якщо такі є.

Затверджено на засіданні кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу протокол № ____ від «__» _____ 20__ р.

Екзаменатор

д.е.н., проф. Чупир О.М.

Зав. кафедрою

д.е.н., проф. Салун М.М.

Критерії оцінювання

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення кожного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1 (тестове) - (30 балів)

За кожний правильний тест, при наявності розрахунків – 3 бали.

Завдання 2 (стереотипне) - (4 бали)

0,5 – визначення доходів;

- 0,5 – визначення втрат;
- 0,5 – визначення фінансових результатів інвесторів;
- 0,5 – визначення ступеня ризику.

Завдання 3 (діагностичне) - (6 балів)

- 2 - групування названих факторів, прогнозування їх впливу на підприємство;
- 2 - визначення заходів для ліквідації загроз і використання можливостей середовища;
- 2 - ілюстрування роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бутенко В.М., Байдацький М.В. Теоретичні основи формування системи управління ризиками на підприємстві. Економіка та суспільство. 2023. №50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2398/2319>.
2. Величкін В.О., Тимошенко М.В. Фінансовий інжиніринг: навчальний посібник. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2019. 124 с. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3416/1/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%D0%BD_%20%D0%A4%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D1%96%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3%20%281%29.pdf.
3. Глущенко С.В. Антикризове управління на підприємстві: фінансовоорганізаційні аспекти. Конспект лекцій: навч. посіб. / С. В. Глущенко, С. В. Івахненков. Київ: НаУКМА, 2020. 92 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f7133c8f-9866-4e80-a53f-422cd3f9799e/content>.
4. Гобела В. В., Живко З. Б., Леськів Г. З., Мельник С. І. Управління кризовими ситуаціями: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 228 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4772>.
5. Демченко Г. В. Ризик менеджмент: конспект лекцій. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 74 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25441/1/2021-%D0%94%D0%B5%D0%BC%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%93%20%D0%92.pdf>.
6. Економічні ризики: методи вимірювання та управління: Навчальний посібник / Скопенко Н.С., Федулова І.В., Мазник Л.В., Кириченко О.М., Удворгелі Л.І.; за заг. ред. Скопенко Н.С. К.: НУХТ, 2021. 344 с. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/items/931400ad-4c95-462d-8ccf-e7999ef7297d>.
7. Євтушенко Н.О., Захаржевська А.А. Особливості формування механізму розвитку управління ризиками в підприємствах. Економічний простір. 2022.

№182. С. 61-66. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1190/1146>.

8. Мех К.Р., Федулова І.В. Формування системи ризик-менеджменту на підприємстві. Економіка та суспільство. 2022. №43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1752>.

9. Мошківська Д.В. Кризи на підприємстві: типи та причини. IV Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2023. С. 169-170. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/279792>.

10. Стешенко О. Д. Ризикологія: навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 180 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/2224>.

Додаткова

11. Бойко Є.Г., Дяченко Ю.В. Інноваційний менеджмент – сучасне антикризове управління. Управління розвитком складних систем. 2022. №52. С.5-11. URL: <http://mdcs.knuba.edu.ua/article/view/277466/272277>.

12. Боровик М. В. Ризик-менеджмент: конспект лекцій для студентів магістратури усіх форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 65 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154806591.pdf>.

13. Інноваційний інжиніринг м'ясопереробних підприємств [Електронний ресурс]: опорний конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання, спеціальності 181 «Харчові технології», освітньо-професійної програми «Технології харчових продуктів тваринного походження» / укладач Т. М. Головка, Електрон. дані. Х.: ДБТУ, 2023. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/33904/1/KL_Inzhynirynh_2023.pdf

14. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Антикризове управління як складова процесу забезпечення безпеки підприємств. Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 18 лют. 2021 р.: тези допов. Луцьк: ХНАУ, 2021. С. 170-172. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25593/1/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B2%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%91%D1%96%D0%BB%D1%8F%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%93.%D0%9B.%20%28%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%29.pdf>

15. Методичний посібник щодо аспектів управління ризиками як складової системи внутрішнього контролю у розпорядника бюджетних коштів. Міністерство фінансів України. Київ. 2022. 22 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%B4%D0%BE%D0%B4_%203%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D1%83%D0%BF%D1%8

0%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf

16. Мирошниченко Г. Управління ризиками підприємницьких структур: аспекти ризик-менеджменту. Економіка та суспільство. 2020. №. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1822/1758>.

17. Мороз В.М. Ризик-менеджмент: навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / В.М. Мороз, С.А. Мороз. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. 140 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/f5b9f601-1d0c-4ede-a38b-352c82e525d1>.

18. Рязанова Н.О. Формування системи управління ризиками на промислових підприємствах. Академічний огляд. 2022. № 1(56). С.63-71. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/8.pdf>.

19. Шаранов Р.С. Алгоритм антикризового управління підприємства. Центральньо-український науковий вісник. Економічні науки. 2021. № 6(39). С. 288-296. URL: [http://economics.kntu.kr.ua/pdf/6\(39\)/30.pdf](http://economics.kntu.kr.ua/pdf/6(39)/30.pdf).

20. Шатілова О.В. Кризові явища як об'єкт управління. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 1. С. 155-159. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/29.pdf>.

Інформаційні ресурси

21. Сервер Верховної Ради України. URL: www.rada.gov.ua/

22. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua